

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-43>

**FAIR TREATMENT OF SEAFARERS DETAINED
IN CONNECTION WITH ALLEGED CRIMES:
ANALYSIS OF THE ILO/IMO GUIDELINES**

**НАЛЕЖНЕ ПОВОДЖЕННЯ ІЗ МОРЯКАМИ, ЗАТРИМАНИМИ
У ЗВ'ЯЗКУ З ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНІВ:
АНАЛІЗ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ МОП/ММО**

Yedeliev Roman Serhiiovych

*PhD, Associate Professor
of International Law Department
Educational and Scientific Institute
of International Relations
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Єделєв Роман Сергійович

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Глобалізація морських перевезень зумовила різке зростання кількості ситуацій, коли моряки опиняються в юрисдикції іноземних держав і стають об'єктом кримінальних проваджень. Явище «криміналізації моряків» супроводжується численними порушеннями прав людини: необґрунтованим затриманням, відсутністю доступу до адвоката й перекладача, порушенням права на репатріацію, невиплатою заробітної плати тощо [1, с. 443].

На своєму третьому засіданні 24–26 листопада 2024 року Спільна тристороння робоча група Міжнародної організації праці та Міжнародної морської організації затвердила Керівні принципи щодо належного поводження з моряками, затриманими у зв'язку з підозрою у вчиненні злочинів (далі – Керівні принципи), які системно окреслюють стандарти належного поводження з такими моряками та розподіляють обов'язки між портовою/прибережною державою, державою прапора, державою громадянства моряка та судовласником [2].

Мета доповіді – проаналізувати зміст Керівних принципів крізь призму забезпечення прав затриманих моряків та окреслити можливі напрями імплементації цих стандартів у національне законодавство.

Керівні принципи побудовано на основі вже існуючих міжнародних актів у сфері прав людини: Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели), Бангкокських правил, Віденської конвенції про

консульські зносини. Керівні принципи тісно пов'язані з положеннями Конвенції про морську працю (далі – Конвенція МОП), Конвенції ООН з морського права та Конвенції про полегшення міжнародного морського судноплавства. Вони не створюють нових прав для моряків, а конкретизують механізми реалізації вже гарантованих прав у специфічній ситуації – кримінального переслідування моряків в іноземній юрисдикції.

Керівні принципи не є юридично обов'язковими й не підлягають ратифікації, але виступають орієнтиром для формування політики, законодавства та адміністративної практики щодо поводження з моряками, затриманими за підозрою у вчиненні злочинів. Маючи характер м'якого права, їх значення посилюється тим, що документ ухвалений двома спеціалізованими установами ООН і спирається на вже чинні договірні зобов'язання держав.

У Керівних принципах моряки визнаються «особливою категорією працівників», для яких характерна колізія кількох юрисдикцій (держав прапора, держава порту, держави транзиту, держава громадянства тощо). Це обумовлює їхню підвищену вразливість і потребу у спеціальних гарантіях.

Під справедливим поводженням із моряками розуміється ставлення до них з повагою, недопущення дискримінації, забезпечення фізичного та психічного благополуччя та повний комплекс процесуальних та соціально-економічних гарантій під час розслідування та затримання. До таких гарантій належать, зокрема: заборона свавільного затримання та утримання під вартою лише з огляду на статус моряка або капітана судна; презумпція невинуватості; забезпечення доступу до адвоката й перекладача, права не свідчити проти себе та права мовчати; право на повідомлення консульських органів; належні умови утримання; збереження трудових прав.

Керівні принципи прямо закликають держави уникати криміналізації моряків і визнають, що члени екіпажу можуть несвідомо опинитися втягнутими у кримінальну діяльність. Наголошується на необхідності ретельно оцінити докази та специфіку роботи моряків до висування обвинувачень.

Держава порту, що розслідує справу та затримує моряка, повинна оперативно повідомити консульські установи держави його громадянства та держави прапора, роз'яснити моряку зрозумілою мовою причини затримання й обвинувачення, забезпечити доступ до обраного адвоката та перекладача, гарантувати конфіденційне спілкування із захисником і якнайшвидше провести слідчі дії, за можливості використовуючи письмові чи дистанційні показання, щоб мінімізувати потребу у фізичній присутності моряка в цій юрисдикції. Держава порту має забезпечити затриманим морякам належне житло, харчу-

вання, воду, одяг і медичну допомогу, а також доступ до послуг, які підтримують їхнє психічне здоров'я, включно з допомогою благодійних та профспілкових організацій моряків. При цьому слід враховувати гендерні аспекти, релігійні потреби, культурні особливості, зокрема щодо харчування.

Керівні принципи зобов'язують державу порту максимально використовувати альтернативи триманню під вартою, забезпечити право моряка на судовий перегляд законності затримання, дотримуватися роздільного тримання підозрюваних і засуджених та, щойно участь моряка у слідчих діях більше не потрібна, дозволити йому репатріацію або повернення на судно за рахунок судовласника відповідно до вимог Конвенції МОП. Усі дії правоохоронних органів мають здійснюватися без дискримінації, а щодо жінок-моряків – із урахуванням гендерно чутливого підходу.

Держава прапора, виконуючи зобов'язання за Конвенцією з морського права, повинна активно захищати права моряків на суднах під її прапором, координуватися з іншими державами й судовласником, контролювати виплату зарплати та належні умови тримання, забезпечувати правову допомогу, переклад, репатріацію за потреби та недопущення репресій. Держава громадянства моряка зобов'язана здійснювати консульський захист, стежити за умовами утримання і станом здоров'я, організувати репатріацію, інформувати сім'ю та включати положення Керівних принципів у підготовку моряків.

Керівні принципи зобов'язують судовласників дотримуватися «нульової толерантності» до репресій, співпрацювати з державами та зберігати докази, продовжувати виплату зарплати й забезпечувати утримання та медичну допомогу затриманим морякам, організувати їхню репатріацію

Морякам рекомендується знати й наполягати на своїх правах (правова допомога, перекладач, мовчання, консульський захист, зв'язок із сім'єю), повідомляти про порушення, користуватися підтримкою консула, судовласника й профспілок, вимагати належних умов утримання та своєчасної репатріації.

Практичне значення Керівних принципів полягає в тому, що вони дають деталізовану «карту обов'язків» для держав і судовласників. Їх імплементація може здійснюватися через удосконалення вимог кримінального процесу (спеціальні гарантії для іноземних моряків, обов'язок оперативно повідомляти консулів і державу прапора, ширше застосування альтернатив триманню під вартою); адаптацію законодавства про працю моряків із прямим відсиланням до Конвенції МОП і Керівних принципів (заробітна плата, репатріація, побутові умови, медична допомога затриманим); розроблення інструкцій для прикор-

донників, морської адміністрації, правоохоронних органів і консулів (алгоритми комунікації між державами); підвищення обізнаності моряків (навчальні програми, передвізні брифінги, колективні договори); а також розвиток співпраці з профспілками й благодійними організаціями, які першими дізнаються про затримання та підтримують сім'ї моряків.

Керівні принципи істотно посилюють захисний потенціал існуючих міжнародно-правових норм. Вони систематизують та конкретизують права моряків як особливо вразливої категорії працівників; чітко розподіляють відповідальність між державою порту, державою прапора, державою громадянства моряка та судовласником; акцентують на необхідності запобігання криміналізації моряків та забезпечення справедливого, неупередженого і своєчасного розслідування; поєднують процесуальні гарантії (право на захист, на справедливий суд, на консульський захист) із соціально-економічними правами (заробітна плата, умови проживання, медична допомога, репатріація). Імплементация цих стандартів у національне законодавство й практику, а також їхнє належне врахування судовласниками та самими моряками, здатні суттєво знизити масштаби порушень прав людини в морському секторі й забезпечити реальне, а не декларативне, належне поводження з моряками у випадку їхнього затримання у зв'язку з підозрою у вчиненні злочинів.

Література:

1. Kirby S. The Continuing Criminalization of Seafarers: Where To Go From Here? *The Regulation of International Shipping: International and Comparative Perspectives*. 2012. P. 443–463. URL: https://doi.org/10.1163/9789004202443_022 (дата звернення: 20.11.2025).

2. Guidelines on fair treatment of seafarers detained in connection with alleged crimes. Third meeting of the Joint ILO–IMO Tripartite Working Group to identify and address seafarers' issues and the human element (Geneva, 26–28 November 2024). *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/sites/default/files/2025-06/Guidelines%20on%20Fair%20Treatment%20of%20Seafarers%20Detained%20in%20Connection%20with%20Alleged%20Crimes.pdf> (дата звернення: 20.11.2025).